

2337

Յ Ե Յ Տ Ե Բ Ե Բ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ե Բ Ե Մ Ե Ե Ն

Բ Ն Կ Ե Բ Ո Ւ Թ Ե Ե Ն

Վ Ա Ս Ն Գ Ի Բ Ս Ո Ւ Ս Մ Ե Ն Յ Տ Ա Բ Ա Ծ Ա Ն Ե Լ Ո Յ

ՅԻՐԱԿԻ ասաց որ ասացն, եթէ Մ.Ն. համեմատութեամբ դարուց անցելոց դառանցելոց, այս դար իմաստութեան եւ գիւտից է: Ըստ այնչափ է, եթէ միտ եղեալ նայիցիմք ընդ կողմանս Եւրոպացւոց աշխարհին. նորակերտ չքնաղ զարմանալիս տեսանեմք, եւ ի վերայ հասանեմք ճշմարտութեան բանիցն իմաստնոյն: Ո՞րիցէ որ բաւական իցէ զընաւ մի ըստ միոջէ ի կարգ արկեալ թուել, զազգի ազգի հնարս ուսմանցն դիւրութեան եւ զպէսպէս դրոց յաճախութիւն եւ զգիւտս ճարտարութեան, յորոց կէսք առ ի պէտս են, եւ կէսք առ օգուտ, եւ այլք առ զբօսանս մարդկութեան: Եւ յսուհետեւ եւ մերազգեայ ժողովուրդս, որ ոչ կարի ինչ ընդհատ սորիմք յայլոց ազգաց է, ի միտ առեալ զիրացն ամենայնի զճշմարտութիւնն, ամենեւին եռանդն իմն ածէ մեծաւ հոգարարձութեամբ զլիմաստութենէ եւ զհանճարգիտութենէ փոյթ յանձին կալեալ, զի եւ ինքն ի նոյն սքանչելի կարգս խառնեցի. զոր եւ մեր տեսեալ ուրախ լինիմք, եւ ոչ եթէ մեք միայն, այլ եւ ամենեքին որ զազգս սիրիցեն, քանզի սոցա եռանդն իմն միշտ ի միտսն բորբոքի, եւ շուրջ գան ինդրեն պատճառս աղգին բարեաց ինչ աւճան գտանելոյ:

Երկուց իրաց պէտք են, զի իւրում ցանկութեանն հասանիցէ ազգս: «Կախ այն իսկ, զի որ զուսմամբք գայցեն յազգէ աստի մերմէ, ջան յանձն առնուցուն զոր ուսանն ինչ այլոց ուսուցանել, զի յաճախեցի ի մեզ ուսումն: Երկրորդ անգամ, զի որ գլխաւորքն իցեն ազգիս եւ կարողք եւ զօրաւորք, փոյթ յանձին ունիցին պէսպէս սատարութիւն մաստուցանել ազգիս, յորում բազումք են, որ ընդ ուսումն կամին եւ միտս կորովիս ունին, բայց վասն կարօտութեան չեն ձեռնհաս: Սորքա երկուքեան այնպէս ընդ միմեանս կապեալ միմեանց գրկախառն են, զի թէ մին չիցէ, չէ մարթ ուսման ի մերում միջի յառաջադէմ լինել. ապա թէ երկուքին կողմանքն միաբանք եւ հաւանք եւ հաւասարք լինիցին, այնուհետեւ զարմանալի արգիւնք յառաջադիմութեանն կթին: Ոչ վերգիղիոս եւ Որատիոս պուէտք երեւելիք իւ հոյակապք ընդ ամենայն աշխարհ լինէին,

եթէ կայսր Ոկտաւիանոս Աւգոստոս կամ Մեկենաս չէին, որ պաշտպանէին նոցա. եւ ոչ այնպէս պայծառանային Վաղիացոց մատենագիրք, եթէ չէր նոցա Ղուգովիկոս Ղլերորդ օգնական եւ ապաւէն: Բայց զի իսկ ընդ օտարն նայիցիմք, ի նոցունց գտանել օրինակս եւ ճանաչել զերացն ճշմարտութիւն. ի մերմէ իսկ ազգէ բազումք են, որ երկոքումբք պատճառք եղեն լուսաւորութեան ազգիս. զորս արժան է բարեբարս իսկ եւ երախտագործս անուանել, որոց եւ շնորհակալս եւս պարտ է մեզ ամենեցուն լինել: Եթէ ոչ առատանայր Վաղարշակ, ուր գոյր գտանել զՍար Բայ վաստակն, որ աւանդապահն եղեւ նշխարացն կորուսելոց մերոց նախնեաց պատմութեանն: Ոչ ապաքէն զուր ջանայր տարապարտ վաստակէր Սուրբն Մեսրոպ, եթէ ոչ Վրամշապուհ զիւր արքունի օգնականութիւնն հասուցանէր ի թիկունս: Բայց ընդէր եւ զՏիննն նշանակիցեմք. աստ իսկ ի սմին ժամանակի բազում եւ մեծաց բարեաց երախտաւորք եւ բարեբարք եղեն ազգիս, մեծամեծ գրեան գրողմէլ, որք չէին իսկ ի միջին, եթէ բարեբարք չէին, որ ձեռն տային. եւ առանց նոցա չմարմէր ազգս յառաջադէմ լինել, որչափ այժմն յառաջադէմ է:

Թեպէտ եւ մէք եւ բազումք, որ ընդ ազգին օգուտ կամէին, ցայժմ որչափ ի կարի մերում էր, աշխատ եղևաք մեծաւ փութով եւ հոգաբարձութեամբ տալ բազում մատենաս որ պիտոյն էին յուսումն պէսպէս եւ ազգիազգի ճարտարութեանց, զի նոքօք թերեւս հարկանիցեմք զփափաք ծարաւոյ մերազգեայ ժողովրդեանս, զոր ունին առ իմաստութիւն, եւ օգտեցաւ ազգս. բայց քանզի շահ օգտիս այսորիկ յոյժ նուազադոյն քան որչափ ինչ ցանկայաքն, էր. նմին իրի փութացաք խելօք հնարիք օգնականութեան ազգս ուստեք գտանել, որ հանապազորդ տեւիցէ: Եւ է այսպիսի ինչ:

Միաբանութիւն իմն ընկերութեան կացուցանել, բազմաց առատաւ միտ արանց ձեռն տալով եւ առատութեամբ գրուխս ինչ բաւական ժողովել, յորոց շահիցն ամի ամի ի մերոց մամլոց տացուք պէսպէս մատենաս ուսմանց զիտութեան, եւ զիմաստնոց եւ զՏոյակապ մատենագրաց գիրս ի մեծ յառաջադիմութիւն եւ ի կարեւոր օգուտ իմաստնոց ազգիս: Ետրատին մարթի նոցա, որ սիրիցենն զազգս, եւ զնորին յառաջ դալ ախորժիցեն, դիւրաւ ի միտ առնուլ, թէ որչափ կարեւոր եւ պիտանի լինելոց է ընկերութիւնս: Սովին հաստատուն իմն եւ մշտնջենաւոր օգնականութիւն պատրաստի, որով ստեպ ստեպ մատենաք բազումք եւ գեղեցիկք ելանեն եւ սիրուն ընդ հանուր, որ այժմ դուն ուրեք եւ անօսր լինին. սովին եւ դպրոցաց կարօտութիւն ընու, եւ առնի դարման բազմացն աղքատութեան. սովին եւ արկանի հիմն ստոյգ յառաջադիմութեան: Որչափ ճարտարք եւ գիտունք ի մերում միջին լինէին, եւ որչափ բերք ձեռագիտաց յիւրեանց ճարտարութեան արուեստին ծաղկեալք եւ բարգաւաճեալք, թերեւս նոցին իսկ Լերոպացոցն ցանկալի եւ զար-

մանալի երեւէին . եւ բնաւ զոր բարգաւաճանս , քանի՛օն պարծանս ոչ հասանէր մեզ ունել նորօք : Իսկ ուր թողցուք զմեւս եւս զայն շահ , զի յիշատակ նոցա որ բարերարքն եղեն , ոչ մտաւոր ժամանակաւ եւ եթ սահմանիցի , այլ տեւիցէ բաւիցէ ի ժամանակս եւ ի դարս եւ յազգս որ յետոյն գալոց են . եւ ի ձեռն անմահն ընկերութեան եւ նոցա անունն յիշատակի անմահ եւ առանց եղծանելոյ անմոռացական մնայցէ , եւ սմին հաղորդ եւ բաժանորդ լինիցի ոչ միայն որ շատն ետ , այլ եւ որ որչափ ձեռնհասն էր նպաստաւորեցաւ :

Ըյս է Ըրամեան ընկերութիւն վասն գիրս ուսմանց տարածանելոյ , եւ սոյն նորին շահ : Սեք ջանասցուք զի ամենայն մատենաբ որ ելանիցեն , որչափ մարթի կատարեալ եւ պիտանի լինիցին . ոչ յանձնես ինչ ապաստան լինելով զայդ ասեմք , այլ զի թագաւորակաց քաղաքս , որ քաջ քաջ ընդ հոյակապ եւ հռչակաւոր քաղաքաց Եւրոպացոց զուգի սուսելութեամբ իմաստութեան եւ բաղմութեամբ ճարտարացն , ոչ սակաւ օգնականութիւն մատուցէ մեզ դիւրաւ եւ յաջողութեամբ զիրս որ առաջի կայ , ի գլուխ հաննէ : Եւ զի ոչ գոյն աշխատութիւն է զոր առաք յանձն , վասն բազում աշխատութեանց ի պատրաստել եւ յորինել , թող որ ընթեռնունն ի միտ առցեն . եւ սյս առանց ինչ շահու , զի քան զամենայն շահ մեծ եւ կարեւոր զայն համարիմք , յորժամ ազգ մեր յառաջագէտ լինիցի , ուսեալք եւ խրատեալք եւ տեղեակք իմաստութեան , յորմէ եւ Ըստուած փառաւորիցի , եւ ինքեանք զօգուան ժառանգիցեն : Ըյսուհետեւ ակն ունիմք թէ ամենեքեան որ զազգս սիրիցեն ոչ յետնեալ դտանիցին ի նպաստաւորութենէ :

Պ Ա Յ Մ Ա Ն Ք Ը Ն Կ Ե Ի Ռ Ի Թ Ե Ա Ն Ս

Ը. Որ կամիցի մտանել ի համար անդամոց ընկերութեան , տայցէ մի անգամ եւեթ ի մշտնջենաւորս 100 փղորին Գերմանացոց : Բայց առատամիտ կամաց տուողացն չիք չափ եւ սահման . որչափ եւ միտք ուրուք ախորժիցեն եւ եռանդն եւ գութ ընդ աղբին օգուտ , տացէ : Գարձեալ , որ կամիցի նուազադոյն քան զ100 փղորինն տալ վասն բարերարութեան միայն , ընդունիմք եւ զայն շնորհակալութեամբ : Եւ որ զինչ ուրուք տուեալ իցէ , զայնր թուղթ հաստատութեան ընկալցի իւրաքանչիւր որ ի Միաբանութենէս ի մշտնջենաւոր պարծանս տուողին եւ ամենայն ազգատոհմին իւրոյ :

Բ. Սի մի իւրաքանչիւր յանդամոց ընկերութեան , որոյ 100 փղորին տուեալ իցէ , ունիցի իշխանութիւն առնուլ ի Միաբանութենէս մի մի օրինակ յամենայն գրոց ընկերութեան : Իսկ որք առատութեամբ երկպատիկ կամ երեքպատիկ եւ կամ աւելի եւս տուեալ ի-

ցեն, նոքա ունիցին իշխանութիւն երկու կամ երեք կամ աւելի ըստ իւրաքանչիւր չափոյ տրոցն առնուլ :

Գ. Ստտեանք որ սորին ընկերութեան ծախուք գրոշմիցին, կարի թեթեւագնի վաճառեսցին, զի ամենեցուն մարթ իցէ ստանալ. բայց զի մի ոք համարձակեսցի ինքն սակաւ գնոց առնուլ. եւ այլոց որ չիցեն տեղեակ, ծանրագնի վաճառել, իւրաքանչիւր գրոց զինք անգէն ի վերայ գրոցն յայտ առնին թէ քանոյ իցեն :

Դ. Որ ինչ ի վաճառելոյ անտի գրոցն ժողովիցի, այն ի գլուխ անդր գրամոցն յաւելցի, զի աճեսցէ եւ բազմասցի :

Ե. Ըմի ամի բարերարացն անուանք, եւ մուտք եւ ելք տրոց նոցա ցուցցի ճշգրիտ հաշուով հանդերձ հաւատարմութեամբ եւ շնորհակալ մտօք :

Զ. Գիրք ընկերութեանս այսորիկ ուսումնականք եւ բանասիրականք լինիցին ի հայ լեզու : Հորժամ ուսումնականս եւ բանասիրականս ասիցէմք, իմանամք զփիղիսոփայութենէ, զաշխարհագրութենէ, զմաթեմատիկեան ուսմանէ, զմենքենական ուսմանէ եւ զազատ արուեստից եւ զընական դիտութենէ եւ զընական պատմութենէ եւ զպէսպէս պատմութեանց եւ զգրութեանց լեզուաց եւ զայլոց նոյնպիսեացն. ակնարկեմք եւ զՅունաց, զԵգիպտաց, զԳաղիաց, զԿերմանաց, զՆգղիաց, զԻտաղաց եւ զայլոց ազգաց անուանեաց մատենագրացն եւ պուեստիկոսաց :

Ի վիէննա ի վանս Պաշտպան Սուրբ Նստուածածնի է գլխաւոր տեղի, ուր մարթիցին մտանել ի թիւ անգամոց ընկերութեան, որք կամիցինն. նոյնպէս ի Վոստանդիինուպողիս, ի Օմիւռնիա, ի Թրիէստ, եւ այլ ուր ուրեք եւ գտանիցին ի մերմէ Սիւրբանութենէս : Իսկ որ յայլ քաղաքս գտանիցին, կարող են սոցա յայտ առնել թղթովք զԵւրեանց միտս, գրել ի համար ընկերութեանն : Որ միանգամ տանն կամ յղեն առ նոսա ըզգինսն, առ անգամ մի առնուն ի նոցանէ ձեռնագիր հաստատութեան, մինչեւ ապա զըուն հաստատութեան նամակն ի Սիւրբանութենէս ընկալելալ, զառաջինն յետս գարձուցեն :

Ի ՎԻԷՆՆԱ

Ի ՎԵՆՍ ՊԱՇՏՊԱՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԸԾՆԵՆԻ

1843

Ի ՅԵՆՈՒԼԻԲՈՍ ԱՄՍԵՐՆ

